

Süleyman Nazif Çağdaş Türk Edebiyatında Örnek

Şeyma İmat

Önsöz

Türk Edebiyatı, dünyada bulunan büyük edebiyatlarından biridir. Bu edebiyat, tarih boyunca büyük bir rol oynamıştır. Türk Edebiyatı tarihinde tanzimat dönemi en önemli dönemdir. Tanzimat döneminde, Türk Edebiyatı Batı Edebiyatına benzemeye başlamıştır. Edebiyatçılar, Şairler ve katipler doğuyu bırakıp batıya yönelmişlerdir.

Avrupa'ı Türk Edebiyatında birinci dönem olan Tanzimat devri veya kısaca Tanzimat Edebiyatı 1860 yıllarında Şinasi ile başlayarak, 1895'de Servet-i Fünun mektebinin kuruluşuna kadar devam eden bir devrin edebiyatıdır.

Süleyman Nazif, Tanzimat Edebiyatının ünlü şairlerinden biri olarak bundan dolayı Nazifi araştırma Konusu olarak seçtim. bu araştırma şöyle olacaktır: Birinci Bölümde Süleyman Nazifin hayatı ve edebi kişiliği, İkinci Bölümde Süleyman Nazifin eseri, üçüncü Bölümde İran Edebiyatı ile Türk Edebiyatı arasındaki etkilerinde ele aldım.

Hayatı

Süleyman Nazif 1870 Diyarbakir'de doğmuştur. Türk yazar, şair ve devlet adamıdır. Babası, Sait Paşa hem şair hem tarihçi olmuştur. İbrahim Cehdi takma adını da kullanmıştır.⁽¹⁾

Eski ve aydın bir ailesine mensup'tur. Bu şair devirlerinin değerli ilim ve edebiyat mensuplarından idiler. Öğrenimini özel yollardan gerçekleştirdi. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiş. II. Abdülhamit yönetimine karşı mücadele edebilmek için 1887'de parise kaçmak zorunda kaldı. Sekiz ay sonra döndü. II. Abdülhamit tarafından vilayet mektupçusu Sıfatiyle Bursada ikamete memur edildi (1897 – 1908). Bu arada Servet-i fünün mecmuasına İbrahim Cehdi imzasıyla şiirler yazarak katılmıştır.⁽²⁾

II. meşrutiyetten sonra Basra (1909), Kastamonu (1910), Trabzon (1911), Musul (1913) ve Bağdat (1914) valilikleri görevinde bulundu. 1915'te devlet memurluğundan ayrılıp tüm

zamanını yazarlığa ayırdı.⁽³⁾ Ayrıca üniversite konferans salonunda düzenlenen Türk dostu (Pirre Loti Günü 23 Ocak 1920) söylediği işgal kuvvetlerini karşı kullandı. Sert dille eleştirince İngilizler tarafından Malta adasına sürüldü. Orada (20) ay kadar kaldı, gazetecilikte çalıştı. Şöyle bir yazdığını da belirtti. (kara bir gün).⁽⁴⁾

Ayrıca Süleyman Nazif başka bir şiirlerde ünlenmiştir, fünuncularla çalıştığı ve bu tarzda şiir üslûbu, başlangıçta onlara benzerdiği için Edebiyatı Cedide mensupları arasında büyük bir Türk şair ve yazarı sayılır. Nazif milliyetçili bir şair ve yazar sayılır. Bütün doğu ve batı edebiyatçıları kendisini tanıyor. Örnek olarak Ziya Paşa ve Namık Kemal onun yazdıklarını hayranlıkla okuyor. Vatan, millet, hürriyet konularıyla yakından ilgileniyorlardı.

Süleyman Nazif, 1927'de zatürreden öldü, Edirne kapı mezarlığına gömüldü.⁽⁵⁾

Edebi kişiliği

Süleyman Nazif servet-i fünundan çok tanzimat maktesbine bağla sayılır. Bu şair şiir anlayışı ve üslûbu, servet-i fünunculara benzer, fakat devir şiirleri bir takım duygulu ve üzüntülü aşk şiiridir.⁽⁶⁾ Ayrıca Süleyman Nazifin yazdığı şiirler bütün yurt elemelerini söyler.

Nitekim Nazifin yazılmış manzumeleri vardır. Fakat edebi hayatındaki parlak devir meşrutiyetten sonra, çünkü Nazif her zaman İstanbul'a uğradığı zaman büyük felaket ve haksızlığı isyan ediyor ve isyanını yazdığı şiirlerle söylüyor ve bu devir vatan ve millet sevgisiyle dolu eserler meydana koyduğu devirdir.⁽⁷⁾

Bu şair Osmanlı Türkçesi edebiyatına da diğer servet-i fünunculardan daha iyi biliyor, çünkü ailesi arasında bir genellik halinde yaşayan divan şiiri kültürüne kuvvetle vakıf bulunuyordu. Babası Sait Paşa dedesi İbrahim Cahid efendi devirlerinin tanınmış divan şairlerindendir.⁽⁸⁾

Şairin nesir ve nazım olmak üzere 30'dan fazla eser yazmıştır. Mısır ülkesinde imzasını yayınlıyarak Abdülhamit'e kafa tutan gençlik şiirlerinin topladığı kitap (Gizli Figanlar 1906). Frak-ı Irak ((Irak hicranı, şiirleri 1918)) bu eser bir çeşitli ve ünlü bir kitabı sayılır, Ayrıca nesirle karışık şiirlerinin toplandığı Malta geceleri (1924). Bunlardan başka vatan, kahramanlık konularını işleyen mensur eserleri (Patarya ile Ateş 1918). Ayrıca

şairin kitapçılar halinde incelemeleri mehmet Akıf (1924) Abide-i şuhada (1925); Fuzuli (1926). Ayrıca ziya paşayla Namık kemal Ekemal'i anlatan iki dost (1926).⁽⁹⁾

Nitekim kitapların yanısıra dergi, gazete sayfalarında başka irili ufaklı kalmış, henüz kitap haline getirilmemiş. yüzlerce makalesi mektubu ve sohbet yazıları bulunmaktadır.

Eserleri

Süleyman Nazifin eserleri iki bölüme ayrılır:

A- manzum eserleri.

B- mensur eserleri.

Manzum eserleri ikiye ayrılır:

Şiir kitapları ve Nazifin şiirlerinden muhtava

Şiir kitapları da üç bölüme ayrılır.

1- Gizli figanlar:

Süleyman Nazifin ilk şiir kitabı olan. Bu kitap 1906 yılında mısır'da imzasız olarak yayınlanmıştır.

Gizil figanlar Süleyman Nazifin 15 şiiri ve babası Sait Paşayı hitaben yazdığı bir ithaf yazısından ibarettir.⁽¹¹⁾

2- Fırak-ı Irak:

bu şiir ((şehid'in babası)) adlı bir hikaye denmesi ve bunun munasebet yazılması ((sübhanke ya muhavilelAhval)) adlı bir nesir yazı ve Erzurumun sukûtu munasebetiyle yazılmıştır. Bu eser İstanbul'da Mahmut bey matbaasında basılmıştır.⁽¹²⁾

3- Malta Geceleri:

bu eser bir kaç neşide-i gurbet ibaresini taşıyan manzum ve mensur bir eserdir. Bu eser şairin imzasını taşır ve İstanbul'da, yeni matbaada halk kütüphanesinin sahibi olan Abdulaziz tarafından yayınlanmıştır.⁽¹³⁾

Süleyman Nazifin şiirlerinden muhtava da beş bölüme ayrılır:

1- Tabiat şiirleri:

Bu sair tabiatle ilgili şiirleri, sayı itibariyle en az olan grup haline meydana getirir. Bu konuda dört şiir yazmıştır. fakat bu şiirlerde tabiat doğrudan ele alınmamış ama bir tabulu halinde tabiatı tasvir etmiştir.⁽¹⁴⁾

2- Ferdi İztırablarını anlatan şiirleri:

Şair Süleyman Nazif, ferdi ıztırablarını terennüm ettiği şiirlerinde; yalnızlığını, ümitsizliğini, emellerine kavuşamamış olmaktan duyduğu üzüntüyü, hayatın fena ve sıkıcı olduğunu, insanın bütün acılarının ölümle sonra ereceğini ve ruhunda ancak bu şekilde huzura erebileceğini anlatır.⁽¹⁵⁾

3- Aşk şiirleri:

Bu şairin şiirlerinin yarısına yakın bir kısmı aşka dairdir. Kronolojik olarak hayatının bütün devrelerine dağılan bu şiirlerin önemli bir kısmı (1986 – 1900) yılları arasında yazılmıştır.⁽¹⁶⁾

4- Vatan şiirleri:

Süleyman Nazifin vatanı şiirleri, mânâ ve sayı itibariyle ehemiyet arzeder. Bu şiirlerinde şair, vatanın içinde bulunduğu kötü vaziyetten, vatanın parça parça edilmesinden duyduğu ızdırab ve endişeleri terennüm etmiştir.⁽¹⁷⁾

5- Sosyal Şiirleri:

Bu şair şiirlerinde sosyal meseleleri pek terennüm etmemiştir. Bu bahse dair düşüncelerini nesirlerinde açıklamıştır.⁽¹⁸⁾

B- Mensur Eserleri:

1- Bahriyelilere mektup:

Tamamı 7 sahife olan bir mektuptan ibarettir.⁽¹⁹⁾

2- Namık kemal:

Hacim itibariyle küçük bir risale özelliği arzeden bir eserdir. 1314 yılında, Süleyman Nazifin kendi el yazısı, fakat, "Abdulahrar tahir" müstear imzasıyla pariste yayınlanmıştır.⁽²⁰⁾

3- Al-Cezire mektupları:

Abdullah Cavdet'e ithaf edilen eser, 1906 yılında Mısırda içtihad matbaasın'da, imzasız olarak basılmıştır.⁽²¹⁾

4- Malûmu İlham:

Bu eser önce Paris'te 1897 yılında imzasız olarak daha sonra 1908 yılında Mısırda matbaa-i içtihad'da "Abdulahrar Tahir imzasıyla" yayınlanmıştır.⁽²²⁾

5- Boş Harf:

Eserin muhteveyatını, müellifin eserin kapağında ve parantez içinde verdiği "İstakholm sefir-i Sabıkı curnalcı şerif paşanın şahsiyle ebu ceddin tercüme-i halini mutazammın risaledir" cümlesi, hülâsa etmektedir.⁽²³⁾

6- Süleyman Paşa:

Müşir Süleyman Paşanın, Bağdatla inşa edilmek istenen kabri başında okunmak üzere kaleme alınmış 22 sahifelik bir nutuktur.⁽²⁴⁾

7- İki İtifakın Tarihçisi:

Bu sere Avrupa siyasetine dair yayınlanan iki makaleden müteşekkil bir küçük eser ve iki bölümden oluşmaktadır.⁽²⁵⁾

8- Batarya ile Ateş:

Süleyman Nazifin 1909 yılında itibaren, muhtelif zamanlarda milli mavzulara dair kaleme olarak bir kısmın kitap haline gelmeden önce Harb mecmuası ile yine tasvir-i efkar ve hak gazetelerinde yayınlığı makale ve mektuplarında ibaret bir eserdir.⁽²⁵⁾

9- Asitan-ı tarihte (Galiçlya):

Cihan harbının üçüncü yılı nihayetinde yazılmış olan eser, 1335 – 1919, da İstanbulda matbaa-i Amirede kitap halinde yayınlanmıştır.⁽²⁶⁾

10- Hitabe:

Şair ve naşir Süleyman Nazifin, aynı zamanda hitap olduğuna delalet eden "Hitabe" eserin kapağındaki cümleden anladığımıza göre, 23 Ocak 1920, de Cuma günü İstanbul Üniversitesinin konferans salonunda ve işgal ordusu kumandanları şairler, yazarlar, devletler ricali ve veli ahd Abdülmecit efendinin de iştirak ettiği pirreloti ihtifalinde, "kara bir gün" muharriri tarafından, ateşin ruhu ile mütenasib bir şekilde okunmuştur.⁽²⁷⁾

11- Tarihin yılan Hikayesi:

1922'de İstanbulda Cihan Biraderler matbaasında basılmış (80) sahifelik bir eserdir.⁽²⁹⁾

12- Hazreti İsaya Açık mektup:

Bu eserin yazıldığı sebebi Türkiye bir hey'et gönderilmesi teklif olunmuştur. Bunun sebebi hıristıyanların ciddi şekilde muhafaza etmek ve himayetlerini korunmaktadır.⁽³⁰⁾

13- Abide-i Şuheda:

1925 yılında İstanbulda metanet matbaasında basılmıştır.⁽³¹⁾

14- Kafir Hakikat:

Fasta, Isbanya ve Fransaya karşı Rif kabilesinden Abdülkerimin verdiği hürriyet mücadelesi ve sonunda teslim olması anlatır.⁽³²⁾

15- Yıkılan müssese:

1927 yılında Istanbulda ilhami ve Ferzi matbaasında basılmıştır.⁽³³⁾

Not: Eserlerinde kullanılan dil Eskidille yazılmıştır. Onun için olduğu gibi eserlerini elealdım.

Süleyman Nazife Göre İran Edebiyatının Türk Edebiyatına Etkisi

İran edebiyatının Türk edebiyatına olan etkisi, çok derinlemesine incelenmesi gereken uzun bir süre ve büyük bir etmek isteyen bir araştırmanın konusudur.⁽³²⁾

Türk edebiyatı, 14.asrın başından 1450 yılına kadar devam eden teşekkül devresinde İran edebiyatından oldukça etkilenmiş. 1450 – 1600 yıllarını kapsayan klasik Dönemde ise, bu etki nispeten azalmaya ve tersine dönmeye başlamıştır.⁽³³⁾

Bu yüzyılda, bunun meyreleri, Türkçe ile eser veren kişiliklerin görülmedik bir nispette artması ve Türk edebiyatın yeni ve parlak bir dönemini idrak etmesi suretiyle tecelli etmiştir. Farsça bir çok eseri bulunan fuzûlî bile, Türkçe yazan ve "söz revişinde dür-feşan" olan Rûmî Şairlere öykünecektir.⁽³⁴⁾

Türk Şairlerinin 16. yüzyıldan önce olduğu gibi, tekrar farsçadan hazır kavramlar, uzun tamlamalar almaya başlamaları dili oldukça ağırlaştırmıştır. Bazı şairler dile giren farsça uzun tamlamalardan şikayetçi olmalarına rağmen, bu etkiden de kurtulamamışlardır.⁽³⁵⁾

Türklerin her ne kadar İranlılara ortak bir coğrafya üzerinde yaşamaları olsa da bir diğer ve belki daha da önemli nedeni, Farsçanın, Arapçadan daha çok Türkçenin dil yapısına uygun olmasıdır. Farsçanın Türk dili üzerindeki etkisinin bir başka sebebi, Türklerin İslam dinini tasavvufi yorumuyla almaları, ve bu yorumun Fars diliyle yazılan eserlerle Türkler arasına girmiş olmasıdır.⁽³⁶⁾

Farsça, tanzimat döneminde de etkisini sürdürmüştür. Lescofçalı Galip (ö. 1867), Ziya Paşa (ö. 1878), Namık Kemal (ö. 1888), Recaizade Ekrem (ö. 1911), Abdülhak Haimt (ö. 1937) vb. gibi Şairlerin şiirlerinde Farsçanın etkisini görmek

mümkündür. Bu dönemde yaygınlaşmaya başlayan ve büyük halk topluluklarına ulaşan gazeteler, halkın anlayabileceği tarzda dili sadeleştirmeye başlamasına rağmen, Farsçadan alınan yeni bir takım kelimeler ve farsçada bulunmayan bazı terkiplerin de Türk dile girmesine neden olmuştur. Osmanlı okullarında okutulduğu gibi, bu dönemde açılan yeni okullarda da Farsça dersleri resmi müfredat programlarında yer almış ve bu durum 1928 harf inkılabına kadar devam etmiştir.⁽³⁷⁾

"Farsçaya benzeyen uzun zincirleme tamlamalar nesirde süs olsa da Türkçe Şiir ağırlık verir" Şeklinde ifade etmesine rağmen, sözlerinin tersini yapmış, bu düşüncesini çok az şiirinde uygulayabilmişti, aşağıdaki menzumda belli görülür.

"Manzûme – i Farisî – veş ebyât
Bi'l – cümle tetâbu' - ı ızafat

İnşâya verir eğerçi ziynet
Türkî söz içinde ayn - ı siklet (38)

Sonuç

Türk edebiyatı, Tarih boyunca diğer edebiyatlar gibi geniş bir şekilde yayılmıştır. Türk edebiyatının bütün dönemlerinde ünlü şairler ve yazarların belli başlı eserlerini tanıdık. Bu dönemlerden hayata yeniliği getiren, tanzimat dönemdir. Tanzimat döneminin yazarlarından ve edebiyatçılarından ünlü olan şinasi, Reça'i, Mehmet Ekrem ve Süleyman Nazif kendilerinden önce bulunan diğer şairler ve yazarlar gibi, dergi ve gazeteler hakkında makale ve yazılar yazmıştır.

Nitekim Nazifin yazılmış manzumeleri vardır. Fakat edebi hayatındaki parlak devir meşrutiyetten sonra, çünkü şairin her zaman İstanbula uğrandığı zaman büyük felaket ve haksızlığı isyan ediyor ve yazdığı şiirlerde ısyânını görüyoruz ve çok kimseler bu devirde okuyan şiirlerini görüyor ki vatan ve millet sevgisiyle dolu eserler meydana koymuştur. Ayrıca Süleyman Nazif İran Edebiyatının Türk Edebiyatına etkisini de belirlemiştir. Çünkü Türklerin her ne kadar İranlılarla ortak bir

yaşadıkları vardır.

Coğrafya üzerinde yaşamlar, olsa da bir diğer ve belki daha da önemli nedeni, Farsçanın Arapçadan daha çok Türkçenin dil bakımından yakın ve uygun olmasıdır. Farsçanın Türk dili üzerindeki etkisinin bir başka sebebi, Türklerin İslam dinini tasavvufi yorumuyla almaları ve bu yorumun Fars diliyle yazılan eserlerle Türkler arasında girmiş olmasıdır.

سليمان نظيف (1870-1927) في الأدب التركي المعاصر: أنموذجاً

شيماء عماد يحيى*

ملخص البحث

يعد الأدب التركي واحد من أبرز الآداب الموجودة في العالم، وكان لهذا الأدب أثره البارز على مدى العصور. ويعد عصر التنظيمات من أهم العصور في تاريخ الأدب التركي، حيث شهد هذا العصر بداية تأثر الأدب التركي بالأدب الغربي نتيجة للعلاقات السياسية والثقافية وبالإضافة إلى العلاقات التجارية. ففي هذا العصر بدأ الشعراء والكتاب بالابتعاد تدريجياً عن مفاهيم الشرف والاتجاه نحو المفاهيم الغربية. ومن أشهر شعراء هذه الفترة سليمان نظيف. ولد في ديار بكر عام 1870 ويمتد نسبة إلى أصول عريقة إذ كان أباه سعيد باشا مؤرخاً وشاعراً.

وقد كان سليمان نظيف يجيد اللغة العربية والفارسية بالإضافة إلى اللغة الفرنسية. حيث أنه عين بوظيفة الوالي بعد فترة المشروطية الثانية في كل من البصرة (1909) كاستامونو (1910) طرابزون (1911)، موصل (1913) و (بغداد 1914). وقد نجح في مقارنته بين الأدب التركي والفارسي نجاحاً قوياً. ولسوء الأوضاع اضطر الشاعر للجوء إلى باريس سنة 1887 ومارس هناك نشاطه السياسي ضد إدارة السلطان عبد الحميد الثاني. وقد تناولت في مقدمة بحثي نبذة مختصرة عن حياة الشاعر سليمان نظيف واستعرضت ومن خلال بحثي شخصيته الأدبية وأهم نتاجاته الأدبية.

Sulyman Nathief 1870-1929 In The Contemporary Turkish literature: An Example

Shayma Emad**

Turkish literature is considered one of the most significant arts in the world. This art has its impact during all ages, Organizations age is the most important ones in the history of Turkish literature and it has been affected by the western

* مدرس مساعد، قسم الدراسات اللغوية والترجمة، مركز الدراسات الإقليمية، جامعة الموصل.

** Assist. Lecturer, Dept. Of Language Studies And Translation, Regional Studies Center, Mosul University, Iraq.

literature due to political, cultural and trade relations. In this age, poets and writers began to take a way from the concepts of honour and to close to western concepts.

One of those poets was Sulyman Nathief . He was born in Dyarbakir 1870. His father Saed Pasha was a poet and historian. He speaks Arabic , Persian and French. He has been appointed as wali after the second mashrutyah period Basrah (1909), Castamonu (1910), Trabzon (1911), Mosul (1913), Baghdad (1941). He succeeded in making comparison between Turkish and Persian literature. He left to Paris in 1887 practicing his Political activity against Sultan Abdul – Hamid II.

Dipnotlar

1. Kara Ali Oğlu, Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü, C.2., Yelken Basımevi, 2. Basım, İstanbul – 1982, S. 508 – 509.
2. Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2., M.E.B., 2. Basım, İstanbul – 1997, S. 1044.
3. A.g.e.
4. Kara Ali Oğlu, Seyit Kemal, Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü, C.2., Yelken Basımevi, 2. Basım, İstanbul – 1982, S. 508 – 509.
5. w.w.w, tr. wikipedai.org.
6. Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyat Tarihi, C.2, M.E.B., 2. Basım, İstanbul – 1997, S. 1045.
7. A. g. e.
8. A. g. e.
9. Kara Ali Oğlu, Seyit Kemal, Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü, C.2., Yelken Basımevi, 2. Basım, İstanbul – 1982, S. 508 – 509.
10. Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, M.E.B., 2. Basım, İstanbul – 1997, S. 1045.
11. Kara Ali Oğlu, Seyit Kemal, Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü, C.2., Yelken Basımevi, 2. Basım, İstanbul – 1982, S. 5011.
12. A. g. e.
13. A. g. e.
14. A. g. e.
15. Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, M.E.B., 2.

Basım, İstanbul – 1997, S. 1044.

16. A. g. e.
17. Karakaş, Dr. Şuayb, Süleyman Nazif, Başkanlık Basımevi, 1. Basım, Ankara – 1988, S. 293.
18. A. g. e.
19. A. g. e.
20. A. g. e.
21. A. g. e.
22. Meydan – Larusse, Büyük Lügat ve Ansiklopedik, M.E.B. Basımevi, 1987.
23. A. g. e.
24. A. g. e.
25. Karakaş, Dr. Şuayb, Süleyman Nazif, Başkanlık Basımevi, 1. Basım, Ankara – 1988, S. 159.
26. A. g. e.
27. Kara Ali Oğlu, Seyit Kemal, Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü, C.2., Yelken Basımevi, 2. Basım, İstanbul – 1982, S. 508 – 509.
28. A. g. e.
29. Gök Demir Sevgi, Gök Demir Ayvaz, yardımcı Edebiyat kitabı, Ötüken neşriyat, İstanbul.
30. A. g. e.
31. Meydan Larusse, Büyük Lügat ve Ansiklopedik, M.E.B. Basımevi, İstanbul – 1987.
32. yıldız, Alim, cumhuriyet üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.2., S. 159 – 201, haziran – 2004.
33. Tahir Üzgör, Fehim-i kadim, Hayatı, Sanatı, Divanı ve metnin Bugünkü Türkçesi, Ankara – 1991, S. 1.
34. A. g. e.
35. İpekten, Haluk, Şeyh Galib, Hayatı, Sanatı ve Eserleri, Ankara – 1996, S. 28.

Kaynaklar

1. Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2., M.E.B., 2. Basım, İstanbul – 1997.
2. Gök Demir Sevgi, Gök Demir Ayvaz, yardımcı Edebiyat kitabı, Ötüken neşriyat, İstanbul.
3. İpekten, Haluk, Şeyh Galib, Hayatı, Sanatı ve Eserleri, Ankara – 1996.
4. Kara Ali Oğlu, Seyit Kemal, Resimli Türk Edebiyatçıları Sözlüğü, C.2., Yelken Basımevi, 2. Basım, İstanbul – 1982.
5. Karakaş, Dr. Şuayb, Süleyman Nazif, Başkanlık Basımevi, 1. Basım, Ankara – 1988.
6. Meydan Larusse, Büyük Luğat ve Ansiklopedik, M.E.B. Basımevi,

İstanbul – 1987.

7. Tahir Üzgör, Fehim-i kadim, Hayatı, Sanatı, Divanı ve metnin
Bugünkü Türkçesi, Ankara – 1991.

8. w.w.w, tr. wikipedai.org.

9. Yıldız, Alim, Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.2.